

UO‘K(UDC, УДК): 82.091

JAHON SHE’RIYATI VA SHAVKAT RAHMON⁴**Berdiyeva Lobar Jumanazar qizi***Alisher Navoiy nomidagi o‘zbek tili va adabiyoti universiteti**Adabiyotshunoslik: Jahon adabiyoti 2-kurs magistranti**Email: lobarberdiyeva872@gmail.com**ORCID ID: [0009-0007-0274-2939](https://orcid.org/0009-0007-0274-2939)*

ANNOTATSIYA	KALIT SO‘ZLAR
Ushbu maqolada taniqli o‘zbek shoiri Shavkat Rahmon ijodi jahon adabiyoti kontekstida qiyosiy-tipologik va semiopoetik yondashuv asosida tadqiq etilgan. Tadqiqotda shoir poetikasining badiiy-estetik xususiyatlari, undagi universallik va milliy o‘ziga xoslik masalalari, obrazlar tizimi hamda ramziy ifoda vositalarining shakllanish tamoyillari tahlil qilinadi. Shavkat Rahmon she’riyatining jahon lirik tafakkuri, xususan, zamonaviy va klassik jahon she’riyati namunalari bilan mushtarak hamda farqli jihatlarini ilmiy asosda yoritilgan. Maqolada tabiat obrazlarining metaforik talqini, ijtimoiy-falsafiy isyon motivlari, lirik qahramon ruhiyatining botiniy dialektikasi va poetik tafakkurning badiiy ifoda mexanizmlari semiopoetik nuqtayi nazardan tahlil etilgan. Shuningdek, shoir ijodida milliy an’ana va umuminsoniy qadriyatlarning uyg’unligi, ramz va metaforalarning badiiy funksiyasi hamda intertekstual aloqalar yoritilib, uning o‘zbek she’riyati taraqqiyotidagi o‘rni va jahon adabiy jarayonidagi ahamiyati ilmiy dalillar asosida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari Shavkat Rahmon poetikasini zamonaviy adabiyotshunoslik metodlari asosida talqin etish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.	Shavkat Rahmon, qiyosiy adabiyotshunoslik, jahon she’riyati, poetika, metafora, semiopoetika, lirik qahramon, badiiy tafakkur. Received: July 16, 2026 Accepted: August 2, 2026 Available online: October 25, 2026

⁴ **For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):**

Berdiyeva L. Jahon she’riyati va Shavkat Rahmon. // Komparativistika (Comparative Studies). — 2026. — Vol.3, № 5(13) — B. 61-75.

WORLD POETRY AND SHAVKAT RAHMON

Berdiyeva Lobar Jumanazar qizi*Second-year Master's student in Literary Studies: World Literature**Alisher Navoi Uzbek Language and Literature University**E-mail: lobarberdiyeva872@gmail.com**ORCID ID: [0009-0007-0274-2939](https://orcid.org/0009-0007-0274-2939)*

ABSTRACT	KEYWORDS
This article examines the works of the prominent Uzbek poet Shavkat Rahmon within the context of world literature through comparative-typological and semio-poetic approaches. The study analyzes the aesthetic and artistic features of the poet's works, focusing on the issues of universality and national identity, the system of poetic images, and the principles underlying symbolic expression. Particular attention is given to the relationship between Shavkat Rahmon's poetry and the traditions of both classical and modern world literature, identifying their common and distinctive characteristics. The metaphorical representation of nature, the motifs of social and philosophical protest, the inner dialectics of the lyrical hero, and the artistic mechanisms of poetic thinking are interpreted from a semio-poetic perspective. The article also highlights the harmony between national traditions and universal human values, the artistic functions of symbols and metaphors, and the role of intertextuality in the poet's creative works. Based on these findings, the study substantiates Shavkat Rahmon's contribution to the development of Uzbek poetry and determines his place within the broader literary process of world literature.	Shavkat Rahmon, comparative literature, world poetry, poetics, metaphor, semiopoetics, lyrical hero, artistic thinking.

МИРОВАЯ ПОЭЗИЯ И ШАВКАТ РАХМОН

Бердиева Лобар Жуманазар кизи

*магистрант 2 курса по специальности**«Литературоведение: мировая литература»**Узбекский университет языка и**литературы имени Алишера Навои**E-mail: lobarberdiyeva872@gmail.com**ORCID ID: [0009-0007-0274-2939](https://orcid.org/0009-0007-0274-2939)*

АННОТАЦИЯ	КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА
В данной статье на основе сравнительно-типологического и семиопозитического подходов исследуется творчество выдающегося узбекского поэта Шавката Рахмона в контексте мировой литературы, в частности, анализируются художественно-эстетические особенности его лирики, проблема универсальности и национального своеобразия, система образов и принципы формирования символической образности. Особое внимание уделяется сходствам и различиям между поэтикой Шавката Рахмона и традициями классической и современной мировой поэзии. С семиопозитической точки зрения рассматриваются метафорическое осмысление образов природы, мотив социально-философского протеста, внутренняя диалектика лирического героя и художественные механизмы поэтического мышления. Кроме того, раскрываются взаимосвязь национальных традиций и общечеловеческих ценностей, художественные функции символов и метафор, а также особенности интертекстуальных связей в творчестве поэта. На основе проведённого исследования научно обосновывается вклад Шавката Рахмона в развитие узбекской поэзии и определяется его место в мировом литературном процессе.	Шавкат Рахмон, сравнительное литературоведение, мировая поэзия, поэтика, метафора, семиопозитика, лирический герой, художественное мышление.

KIRISH

Shavkat Rahmon she'riyati o'zbek adabiyotida o'zining alohida poetik olami, yangi metaforalari, botiniy va ijtimoiy "men"ning uyg'unlashib ketganligi bilan ajralib turadi. Shoir ijodi milliy adabiy an'analari va XX asr hayoti bilan chambarchas holda shakllangan bo'lsa-da, badiiy tafakkur ko'lami, inson ruhiyatiga yondashuvi, asrga xos isyonkor ruhi, tabiat va borliqni timsollar orqali idrok etishi jihatidan jahon she'riyatining yirik namunalari bilan hamohanglik kasb etadi. Shu bois Shavkat Rahmon she'riyatini jahon adabiyoti kontekstida o'rganish, avvalo, uning poetikasidagi universallikni, ikkinchi tomondan esa milliy o'ziga xoslikni chuqurroq ochish imkonini beradi.

Shavkat Rahmon milliy ruh, tarixiy xotira, ijtimoiy og'riq, insoniy iztirob va botiniy izlanishlarni shunday poetik shakllarda ifodalaydiki, bu shakllar o'zbek she'riyati doirasidan chiqib, jahon lirik tafakkuri bilan ham muloqotga kirisha oladi. Shoir she'rlaridagi ichki dialogiklik bir tomondan bevosita ispan she'riyati bilan tutashsa, ikkinchi tarafdan rus adabiyoti kumush asri bilan muloqotga kirishadi. Shoir og'riqlari esa jamiyatidagi noxolisliklarga shunchaki jim qaray olmaydigan har qanday yozarman bilan uyg'unlashadi.

"Agar adabiyotning eng qadimgi zamonlardan to hozirgacha kechayotgan uzluksiz rivojlanish jarayoniga nazar solinsa, uning kishilik jamiyati taraqqiyoti, ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va ma'rifiy rivojlanishi bilan baqamti kechayotgani ko'riladi. Shu bois ham adabiyotshunos muayyan davr adabiy hodisalarini o'rganganda ijtimoiy-tarixiy sharoitni e'tiborga olishi kerak" (Quronov D., 2018, 418). Adabiyotshunos Dilmurod Quronov ta'kidlagan mana shu tashqi omil Shavkat Rahmon she'riyatini bevosita bir hududga mahdudlikdan, yangi izlanish va fikrlar to'qnashuvi kechuvchi yuksak ilhomga olib chiqadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi – Shavkat Rahmon lirikasining jahon adabiyoti yirik vakillari ijodi bilan ohangdosh va tipologik jihatlarini aniqlash hamda uning semiopoetik tabiatini yoritishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida qiyosiy-tarixiy, tipologik tahlil hamda semiopoetik tahlil metodlaridan foydalanildi. Shavkat Rahmonning turli yillarda chop etilgan "Rangin lahzalar", "Saylanma" va "Zulfiqor ruh" to'plamlaridagi she'rlari jahon adabiyoti vakillari (A. Axmatova, F. G. Lorka, P. Neruda, P. Elyuar, M. Darvish) asarlarining

o'zbekcha tarjimalari va asliyatlar bilan qiyosiy tahlilga tortildi. Obrazlar tizimidagi mushtaraklik va metaforalarning semantik yuki shoirlarning estetik prinsiplari hamda ijtimoiy-siyosiy muhiti kontekstida o'rganildi.

ASOSIY QISM

Avvalo, shuni ta'kidlashni istar edikki, Shavkat Rahmon she'riyatiga bevosita rus adabiyoti kumush asri o'z ta'sirini o'tkazgan. Bunga ilk sabab shoirning Moskvadagi Adabiyot institutida o'qiganligi va u yerda bu davr poetikasi bilan chuqur tanishganidir. Tabiiyki, bunday adabiy muhit Shavkat Rahmonning estetik didi, badiiy tafakkuri va she'riy ifoda usulining shakllanishida muhim o'rin tutgan. Shuningdek, ma'lumki, rus adabiyotining Kumush asrida simbolizm, akmeizm va futurizm kabi badiiy oqimlar yetakchi mavqega ega bo'lgan, shu bilan birga, bu davr umumiy adabiy muhitida Aleksandr Blok, Anna Axmatova, Marina Svetayeva, Osip Mandel'shtam, Boris Pasternak, Sergey Yesenin, Bella Ahmadulina singari turli poetik tafakkur egalari ham shakllangan. Rus adabiyotining Kumush asri vakillari orasida Shavkat Rahmon poetikasiga tipologik jihatdan eng yaqin turadigan ijodkorlardan biri, shubhasiz, Har ikki shoir she'riyatida ham inson qalbidagi dard, sukunat, yo'qotish va ichki chidam kuchli poetik taranglik bilan ifodalanadi.

“Yurtini dushmanga tashlab ketaroq

Qochgan kimsalar-la birga ketmasman.

Ular olqishiga tutmasman quloq,

Ularga bermasman qo'shig'imni man” (Axmatova A., 2013).

Anna Axmatovaning *“Yurtini dushmanga tashlab ketaroq...”* deb boshlanuvchi ushbu parchasi Shavkat Rahmon poetikasiga ruhiy jihatdan yaqin bo'lgan lirik qat'iyat namunasi sifatida e'tiborni tortadi. She'rda ayol yuragining yurti bilan abadiy birgaligi, bir manfaat ilinjida olqishlovchilardan qo'shig'ini ham qizg'anishi bevosita uyg'oq shaxsni ko'z oldimizda gavdalantiradi. She'rda *“olqish”* va *“qo'shiq”* so'zlarini ketma-ket baytlarda qo'llash orqali semiopoetik jihatdan mazmunni kuchaytirishga, asl qo'shiqlar soxta olqishlardan baland turishiga ishora qilib ketilgan. Shavkat Rahmonning yuragini haqiqiy ma'noda ochib tashlaydigan *“Turkiylar”* she'ri

esa shu nuqtada Anna Axmatova dardi bilan bir tutash nuqtaga, olqishlar ortidan quvgʻunchi emas, yurtini himoya qiluvchi insonlarni izlashi bilan yaqinlashadi:

*“Bormi er yigitlar,
bormi er qizlar,
bormi gul bagʻringda joʻmard nolalar,
bormi bul tufroqda oʻzligin izlab,
osmon-u falakka yetgan bolalar”* (Rahmon Sh., 1997, 338).

Parchada “bormi” soʻzining toʻrtta misra boshida takror-takror kelishi, “bor” boʻlishini shunchalik istashini va shu bilan birga “nahot yoʻq” degan ogʻriqqa ishora qilayotgandek. Ayniqsa, “er yigitlar”ni izlashdan keyin, qizlarga murojaat ham “er” sifati bilan alohida semiopoetik yuk tashiydi. Shunchaki doimo noziklik sifati bilan tasavvur uygʻotuvchi qizlar emas, “er qizlar”ni Shavkat Rahmondek mardlikni, yurt uchun boshqa barchasidan yuksalishni istovchi shoir yoza oladi. Sheʼrning eng muhim qismi oxiriga saqlangan:

“Yovga ters qaragan musulmon emas” (Rahmon Sh., 1997, 338). Bu misra bir emas, ikki emas, besh marotaba takrorlanadi. Nega aynan besh deyilganda esa, besh raqami bilan bogʻliq tasavvurlar bevosita xayolda jonlanadi: 5 mahal farz boʻlgan ibodat, biri kam boʻlsa ham toʻliq boʻlmaydi. “Xamsa” besh dostoni bilan butun...

Shuningdek, Anna Axmatova sheʼriyatida ham tabiatni, borliqdagi unsurlarni ulkan obrazlarga aylantirish koʻp uchraydi. Shoir yuragidagi tuygʻular oyning qaysi makonda qay holatda koʻrinishi, koʻkning lirik kechinmalarga qarab ranglanishi kuzatiladi (Axmatova A., 2013). Shavkat Rahmonning “Rangin lahzalar” kitobida ayniqsa bu kabi tabiatning goʻzal qiyoslarini koʻp uchratamiz. Bir sheʼrida shamolni “bolashamol” deya, bolaning shoʻx va oʻynoqiligini shamolning xususiyati bilan uygʻunlashtirishi hayrat uygʻotsa, boshqa sheʼrida shunday yozadi:

*“Tong ochar koʻzlarin erinib,
sevinchdan yigʻlaydi qiyoqlar,
chechaklar jilmayar sevinib,
shamolda choʻmilar giyohlar”* (Rahmon Sh., 2022, 82).

Odatda Shavkat Rahmon insonning xususiyatlarini tabiatga noziklik bilan ko'chiradi: *"Tong shunchaki otmaydi"* – *"Tong ko'zlarini erinib ochadi"*. *"Qiyoglardagi yig'i"* esa tonggi shabnamni ifodalaydi.

Kumush asri shoirlari bilan bir qatorda Shavkat Rahmon she'riyatiga eng ko'p ispan adabiyoti o'z ta'sirini o'tkazgan. Shoir Federiko Garsia Lorka, Xuan Ramon Ximenes, Rafael Alberti kabi shoirlardan tarjimalar qilgan. Ayniqsa, Lorka she'rlariga va shaxsiyatiga muhabbat shoirni ispan tilini o'rganishga va asliyatdan tarjimalar qilishga undaydi. Tabiat o'zini yozarman hisoblagan har kimning ijodida asosiy o'rinni egallaydi, chunki biz tabiat bilan bog'liqimiz va u bilan tuyg'ularimizni sayqallaymiz. Lorka va Shavkat Rahmon ijodida tabiat tasvirlari va u orqali metaforiklashgan dunyo eng muhim poetik unsurdir. Mazkur ikki shoir ijodidagi metaforiklikni qiyosan kuzatganda, avvalo, ularning poetik tasvirida tabiat va borliqning jonlantirilgan holda berilishi e'tiborni tortadi. Lorkada oy, ot, suv, tun, shamol kabi obrazlar oddiy predmet yoki hodisa sifatida emas, balki fojea, ehtiros, taqdir, o'lim va muhabbatning ko'chma ifodasi sifatida jonlanadi. Bu jihat Lorka mansub bo'lgan 27-avlod poetikasiga ham xos bo'lib, unda metafora "botiniy tajriba"ni ifodalashning eng faol shakllaridan biri sifatida talqin etiladi (Mileusnich M., 2024). Shavkat Rahmonda ham tabiat tasviri peyzajning o'zi bilan cheklanmaydi. Tog', tosh, shamol, osmon, qush, daraxt, tun singari birliklar ko'pincha inson ruhiyati, ideal manzil, ijtimoiy og'riq, erkinlik istagi, isyonkor kayfiyat yoki mavjudlikning fojialarini o'zida mujassamlashtiradi. Ammo Lorkada metafora ko'pincha mifopoetik, afsonaviy va musiqiy qatlamlar bilan qorishib ketsa, Shavkat Rahmonda u ko'proq ijtimoiy-falsafiy keskinlik, ruhiy qarshilik va axloqiy pozitsiya bilan chambarchaslashadi. Shu o'rinda ikki shoir ijodida ham mavjud bo'lgan "Manzara" nomli she'rlarga yuzlansak. Lorkaning "Manzara" she'ri tashqi ko'rinishda oqshom paytidagi oddiy tabiat lavhasini tasvirlaydigandek tuyuladi. Biroq she'rning ichki poetik tizimi shuni ko'rsatadiki, bu yerda manzara tabiatning o'zi emas, balki ruhiy holatning tashqi olamga ko'chirilgan ko'rinishidir. Shoir oqshom, sovuq, daraxt, qush, dala, daryo va alanga kabi obrazlar orqali borliqning o'tkinchi, sirli va biroz fojeiy go'zalligini yaratadi. "Oqshom kiydi adashib ayozning ko'ylagini" (Lorka

F.G., 1989, 147) deb boshlanuvchi ilk misralar insonga xos xususiyatni oqshomga ko‘chirib, metaforalashtiradi. U oddiy vaqt bo‘lagi emas, balki kiyinadigan, adashadigan tirik mavjudotga aylanadi. Bu esa Lorkaning metaforik uslubini aks ettiradi: predmet o‘z shaklida qolmaydi, balki boshqa mavjudot qiyofasiga ko‘cha boshlaydi. Shavkat Rahmonda esa tasvir ohangi o‘zgaradi:

“... chopib kirar sovuq shaharga

yalangayoq yashil daraxtlar” (Rahmon Sh., 1997, 4).

Daraxtning “yalangoyoq chopib kirishi” ayniqsa nozik poetik topilmadir. Bu tabiatning shaharga bostirib kirayotgan tirik quvvati, tabiatilik, erkinlik va beg‘uborligining ramzidir. “Sovuq shahar” esa buning aksi: sun‘iylik, ruhiy sovuqlik, qotib qolganlik va begonalashuvning belgisi. Demak, bu yerda she‘r faqat tong manzarasini emas, balki tabiat va shahar, tiriklik va sovuqlik, erkinlik va qotib qolgan muhit qarama-qarshiligini ham yaratadi.

Shavkat Rahmon adabiyotni, shoirlikni qismati deb bilgan inson. Shu uchun haqlikni, adabiyotini qismati deb bilgan hammani shoirga yaqin deb bilish xato emas. “U millati, irqi, tili, dini qaysi davlatga fuqaroligidan qat’i nazar, «men insonman» degan g‘oyani ilgari surdi va inson hurligi, fikr, so‘z, tuyg‘u, qarashlar hurligi uning bosh maqsadi bo‘ldi. Shu sababli uning asarlari bir qarashda deklorativ shiorlarday tuyuladi, biroq undagi obrazlarga, o‘xshatish, so‘z o‘yini, metonimiyalarga nazar tashlasangiz, undagi yuksak va nozik poetik nafosatdan yuragingiz to‘lib ketadi. Bu she‘rlari inson, jamiyat, nafosat o‘rtasini bog‘lab turuvchi bir uyg‘un musiqaga o‘xshaydi” (Eshonqul N., 2022), – deb yozgan Chililik shoir Pablo Neruda haqida yozuvchi Nazar Eshonqul. Bir qit‘ada bo‘ladigan dardlar, ikkinchisiga ham begona emas, aksincha, ayniqsa, bugun butun olam bitta xonadonga aylanib ketyotganga o‘xshaydi. Shavkat Rahmon “shoirlik so‘zi” bilan Pablo Neruda shaxsiyatini yonmayon qo‘ygan. Bu hol Pablo Nerudaga bag‘ishlangan she‘rida o‘z ifodasini topgan.

Nerudaning “Quyoshga qasida” she‘ri uning badiiy olamiga xos eng muhim xususiyatlarni mujassam etgan asarlardan biridir. Unda quyosh oddiy tabiat unsuri sifatida emas, balki hayot, qudrat, yaratuvchanlik va umumxalq mavjudligining

ramziy markazi sifatida talqin qilinadi; ayni paytda she'rda poetik tasvirning epik ko'lami va metaforalarning jo'shqin oqimi ham yaqqol seziladi:

*“Men quyoshni bilmasdim,
Shimol tog'lari orasida,
Qish halqasi ichra
Yashardim.
Yerni ezar edi
bosqinchi suvlar”* (Neruda P., 2013).

She'rdagi quyosh oddiy tabiat unsuri emas, balki butun borliqni harakatga keltiruvchi, deyarli mifologik darajadagi obraz sifatida berilgan. Neruda ko'pincha bir predmetni oladi-da, uni birdaniga: tabiat, tarix, insoniyat, mehnat, xalq ruhi bilan bog'lab yuboradi. Bu she'rda quyosh aynan shunday universal timsolga aylangan. Shuningdek, metaforalar juda zich va ketma-ket keladi. Quyosh: sher, gulgina, atirgul, o'choq, makkajo'xori so'tasi, yurak, dengiz qushi, meva, non, vulqon, xo'roz kabi juda ko'p obrazlar orqali beriladi. Bu Pablo Nerudaga xos usul, ya'ni bitta narsani birgina metafora bilan cheklamaydi, balki uni ko'p qirrali, ko'p ovozli ramziy markazga aylantiradi.

Shavkat Rahmonning “Oftob va oftob nurlari haqida afsona” she'ri mifopoetik ko'lam, ramziy timsollar va tarixiy-falsafiy mazmunning uyg'unligi bilan ajralib turadi. Bu she'ri Pablo Nerudaning “Quyoshga qasida” she'ri bilan bevosita mushtarak bo'la oladi, chunki oftob orqali Yaratuvchiga va yaratiqlariga ishora seziladi:

*“Oftob salobat-la,
chehrasi yashnab,
boqarkan samoviy toqdan pastlarga,
nogoh bir chayqaldi bor koinotni
titratgan dahshatli o'tkir saslardan”* (Rahmon Sh., 1997, 333).

Asarda Oftob ezgulik, nur va hurriyat manbai sifatida poetiklashtirilib, uning bag'ridan tushgan tulporlar dastlab erkin va go'zal olamlarga safar qiladi. Biroq keyinchalik ayni tulporlarning sayyodlar qo'lida qonga botishi she'rning asosiy dramatik markazini tashkil etib, insoniyatning ilohiy hadyani zo'ravonlik qurboniga

aylantirish fojiasini ochib beradi. Nerudada quyosh hayotning uzluksiz qudratini anglatsa, Shavkat Rahmonda Oftob insoniyatning unga munosib bo‘lmaganligi haqidagi chuqur falsafiy-afsonaviy ma’noni ifodalaydi.

Shuningdek, ikki ulkan shoirda boshqalarda kuzatilmaydigan o‘xshatishlar ko‘plab topiladi. Pablo Neruda: “Tun bo‘yi uzluksiz/ Og‘ir boltasi bilan/ Meni chopdi azob” (Neruda P., 2013), – desa, “Sezaman poyonsiz qorong‘ulikda/ chinqirab o‘sadi xo‘rlangan maysa”, – deb yozadi Shavkat Rahmon. Umum miqyosda so‘zlasak, ikki ijodkorning ikki ulkan yuragi adabiyotda boshqacha jarangi bilan ajralib turgan.

“XX asr frantsuz she‘riyati ham shaklan, ham mazmunan nihoyatda rang-barangligi, badiiy ifoda san‘atida turli kashfiyotlarga boyligi bilan ajralib turadi. Xususan, jahon she‘riyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan simvolizm va syurrealizm oqimini yaratganlar ham frantsuz shoirlaridir. Ular birinchi va ikkinchi jahon urushi fojialarini o‘z boshidan kechirgan, hatto ba’zilari ozodlik kurashi yo‘lida qurbon bo‘lgan qahramon ijodkorlardir (masalan, Rober Desnosni fashistlar kontslagerda qatl etishgan). Yevropada fashizm zulmiga qarshi kurashda frantsuz qarshilik ko‘rsatish harakatining ahamiyati ulkandir. Bu davr she‘riyati tarixda muhabbat, ozodlik, kurash va jasorat she‘riyati o‘laroq yorqin iz qoldirdi” (Elyuar P., 2013). Ana shunday vaziyatda:

“Sukunatning ismini aytib

Ovozsiz ovozsiz chorlayman” (Elyuar P., 2022), deb yozgan Pol Elyuar. “O‘tgan asrning 70-yillarida o‘zbek yosh shoirlari o‘rtasida eng mashhur bo‘lgan frantsuz shoirlaridan biri Pol Elyuar edi, desak xato qilmaymiz” (Elyuar P., 2023). Dastlab, 1919 y. dadaizm (modernizm yo‘nalishidagi adabiy-badiiy oqim) ruhida jumboq va tushunish bir qadar og‘ir bo‘lgan she‘rlar yozgan. Vafotidan so‘ng unga Xalqaro Tinchlik mukofoti berilgan (1953). (*“O‘zME”dan*). Shoirning birgina “Ozodlik” she‘riyoq o‘zbek tiliga uchta tarjimonning uch xil tuyg‘ulari bilan tarjima qilingan. Fransuz shoirining kutilmagan topilmalari, metaforalarini o‘qib haqiqiy iste’dodlarning dardi ham yaqin bo‘lgan deb o‘ylab qolinadi. Chunki, shunaqanki portlovchi topilmalar Sharqning, Turkistonning yuragiga erk havolari to‘lishini istab yashagan Shavkat Rahmon ijodining asosini tashkil qiladi.

Havo motamsaro, tun qora, tokim

So 'qirni ko 'chaga haydayolmasin.

Kuchlilar turmada. Ojizlar hokim.

Qirol ayanchlidir. Malika taxtda (Elyuar P., 2013).

Mazkur satrlarda Elyuar zulm ostidagi jamiyatning ruhiy manzarasini chizadi. Bu yerda havo ham, tun ham, odamlar ham, hokimiyat ham tabiiy holatida emas. Hammasi o'z joyidan siljigan: kuchlilar turmada, ojizlar hokim; qirol ayanchli ahvolda, malika esa taxtda, eng e'tiborlisi har bir satrdan zulm nafasi seziladi. Shoir shu yo'l bilan fashizm, qo'rquv, bosim va ma'naviy yemirilish holatini badiiylashtiradi. Odatda Shavkat Rahmonning she'rlarida nohaqlikka qarshi kuchli isyon birdan bo'rtib seziladi, ammo shoir "Bir umr tog' etagida yashab, toqqa chiqmagan odamni uchratganimda" she'rida biroz boshqacharoq, yuqoridagi Elyuar misralariga uyqash ohangdan boradi:

"Giryalar to 'lqini bosib kelganda,

Bo 'g 'zimda qushlarday kuylasin titroq.

Yomg 'irlar bo 'zlasa yelkalarimda,

mushukday suykalsa

qopag 'on itlar.

Ilk bora – so 'ng bora ko 'rib dunyoni,

Qo 'llar mushtga do 'nib,

ingramoq baxtdir" (Rahmon Sh., 1997, 265).

Mazkur parchada Shavkat Rahmon ruhiy bosim va nohaqlik qarshisidagi ichki holatni to'g'ridan-to'g'ri bayon qilmaydi; aksincha, uni bir-biriga ulanib ketgan keskin poetik belgilar orqali ochadi. Pol Elyuar "Va tabassum" she'rida shunday o'xshatish qiladi:

"Olamda qop-qora biror yog 'dusiz

Tunning o 'zi yo 'qdir ishoning menga" (Elyuar P., 2022).

Shoirning fikricha, hayotdagi eng qora holat ham yorug'lik imkonidan mutlaqo xoli bo'la olmaydi. Shavkat Rahmon esa bekorga "Gullayotgan tosh" she'rida:

"...Balki tosh hoziroq

Gullayotgandir" (Rahmon Sh., 1997, 240), – deb yozmagan.

Umri tazyiqlarda, soʻzi doimo senzuralarda, oʻzi esa vatanida yashab turib ham erksizlikka mahkum boʻlgan yaqin Sharqning yana bir ijodkori bilan Shavkat Rahmon maqsadlari va oʻylari juda yaqin keladi. Mahmud Darvish Falastin xalqi ozodligi haqidagi sheʼrlari uchun isroillik tajovuzkorlar tomonidan bir necha bor qamalgan. 1971-yilda vatanidan chiqib ketishga majbur boʻlgan. Qohira, Bayrutda yashagan. Ijodi asosan vatan ozodligi uchun kurash mavzusida (“Qanotsiz qushlar”, “Zaytun barglari”, 1961; “Falastinlik oshiq”, 1966; “Tunning oxiri”, 1969; “Odatdagi gʻamgin kunlar”, 1973; “Ovoz”, 1980 va b.). Sheʼrlari oʻnlab xorijiy tillarga, jumladan, oʻzbek tiliga ham tarjima qilingan. D. “Nilufar” xalqaro adabiy mukofoti laureati (1969) (Darvish M., 2023).

Mahmud Darvishning “Turmadan yozilgan xat” sheʼrida lirik qahramonning jismi qamoqda boʻlsa-da, uning ruhi tabiat bilan aloqasini uzmaydi. Daraxt va giyohlarning uni “izlab kelishi” oddiy tasvir emas, balki shoir va tabiat, inson va ozodlik oʻrtasidagi ichki bir butunlikni anglatuvchi semiopoetik belgiga aylanadi. Shavkat Rahmon poetikasida ham tabiat manzarasi koʻpincha xuddi shu vazifani bajaradi: u lirik qahramonning botiniy holatini tashqi shaklga koʻchiradi, insonning ichki titrogʻini manzara tilida ifodalaydi. Mahmud Darvish “Jajji Vatanim qoʻshiqlari” sheʼrida esa “*O, Vatanim, emassen sen tutqunlar ertagi, yo qasidalar ermagi*” (Darvish M., 2023), – deya tuygʻuni maqtovlardan xolis tavsifga olib chiqadi. Qisqa-qisqa jumlar, qisqa-qisqa soʻzlar orqali sheʼrning eposdek, eposdagi jang tasvirining shiddatidek oʻqilishga sabab boʻladi:

“Vatan!

Qoʻlimda kishan

Koʻp narsaga oʻrgatdi:

Kalxatning qora qahri,

Nekbinning yurak tafti,

Qorishib ketdi tamom” (Darvish M., 2023).

“Vatan!” degan yolgʻiz undovning oʻziyoq sheʼrning markaziy semantik ustunini belgilaydi. Keyingi misralarning qisqa, boʻlak-boʻlak holatda kelishi esa ichki taranglikni kuchaytiradi; sheʼr xuddi uzilib-uzilib, yutoqib-yutoqib aytilayotgandek taassurot uygʻotadi. Shavkat Rahmonning “Iqror” sheʼri Mahmud Darvish tilidan ham aytilganga oʻxshaydi goʻyo:

*“Men jangchi emasdim,
men shoir edim,
nihoyat shoirdan ko‘ra zobitman,
har nafas musulmon millatim dedim.
nafsig a kuyganlar keldi oqibat”* (Rahmon Sh., 1997, 371).

Misralar nisbatan qisqa, ohang esa ravon emas, balki uzilib-uzilib boradi. Bu usul tasodifiy emas: aynan shu bo‘lak-bo‘lak nutq ruhiy bosimni, ichki siqilishni va tarixiy fojining bo‘g‘iq nafasini his qildiradi. Ayniqsa, yakundagi “musulmon yo‘q edi, / yo‘q edi millat” satrlarining takroriy tuzilishi ma‘noni yanada keskinlashtiradi.

Shuningdek, Shavkat Rahmon O‘ljas Sulaymon va Nabi Hazriydan ham tarjimalar qilgan. Bu tarjimalari esa o‘zbek adabiyotini qardosh xalqlar adabiyoti bilan bog‘lab turuvchi ko‘prik vazifasini bajara olgan. Shavkat Rahmon bir tomondan tarjimalari orqali jahon adabiyoti chashmalarini o‘z o‘zanimizda his qilish baxtini bergan bo‘lsa, ikkinchi yoqdan o‘zining ijodi boshqa qit‘alar ufqlarida yolqinlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Shavkat Rahmon ijodini jahon adabiyoti kontekstida qiyosiy-tipologik jihatdan o‘rganish shoir badiiy tafakkurining universal miqyosini ko‘rsatuvchi muhim omildir. Olib borilgan tadqiqotlar asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi:

1. **Universallik va milliy o‘ziga xoslik sintezi:** Shoir milliy adabiy an‘analarga tayanib qolmasdan, jahon poeziyasidagi inson ruhiyatini tasvirlash prinsiplari, lirik qahramonning ichki qat‘iyati va botiniy matonati kabi universal estetik qarashlarni o‘zbek she‘riyatiga olib kirdi.

2. **Tabiat obrazlarining metaforik tabiati:** Shavkat Rahmon lirikasida tabiat unsurlari shunchaki statik fon yoki tasvir vositasi emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy-falsafiy keskinlik, ruhiy qarshilik va inson erkinligi g‘oyalarini o‘zida mujassam etgan murakkab semiopoetik belgilardir.

3. **Isyonkorlik va lirik ohang dialektikasi:** Shoir asarlaridagi ritmik uzilishlar, so‘z va misralarning takrorlanishi hamda o‘ziga xos kompozitsion shakllar ijtimoiy tengsizlik va ruhiy bosimlar qarshisidagi isyonkor shaxsning ichki to‘lqinlanishlarini ifodalovchi universal badiiy usul ekani ilmiy jihatdan asoslandi.

Umuman olganda, Shavkat Rahmon nafaqat o‘zbek adabiyoti doirasida, balki XX asr jahon lirik tafakkuri tizimida ham o‘zining mustaqil va teng huquqli o‘rniga ega bo‘lgan ulkan iste’dod sohibidir. Uning boy va rang-barang ijodi milliy she’riyatimizning badiiy ufqlarini jahon miqyosiga olib chiqishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmatova A. Anna Axmatova (1889–1966) [Elektron manba]. – Ziyo.uz, 2013. – Murojaat rejimi: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/rus-she-riyati/anna-axmatova-1899-1966>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
2. Darvish M. Jajji Vatanim qo‘shiqlari [Elektron manba]. – Xurshid Davron kutubxonasi, 2023. – Murojaat rejimi: <https://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/falastin-shoirlari-mahmud-darvish-jajji-vatanim-qoshiqlari.html>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
3. Elyuar P. Sukunat tarozisi [Elektron manba]. – Xurshid Davron kutubxonasi, 2023. – Murojaat rejimi: <https://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/pol-elyuar-sukunat-tarozisi.html>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
4. Eshonqul N. Pablo Neruda & Buxoroni yaxshi ko‘rgan shoir [Elektron manba]. – Xurshid Davron kutubxonasi, 2022. – Murojaat rejimi: <https://kh-davron.uz/yangiliklar/muborak-kin/nazar-eshonqul-pablo-neruda.html>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
5. Гарсиа Лорка. Энг қайғули шодлик. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1989. – 326 б.
6. Mileusnich M. Lorca, the Generation of '27, and Romancero Gitano [Elektron manba] // El Cid Journal. – 2024. – Murojaat rejimi: <https://www.citadel.edu/elcid/2024/05/lorca-the-generation-of-27-and-romancero-gitano/>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
7. Neruda P. Pablo Neruda (1904–1973) [Elektron manba]. – Ziyo.uz, 2013. – Murojaat rejimi: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/ispan-she-riyati/pablo-neruda-1904-1973>. – Murojaat qilingan sana: 15.07.2026.
8. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 480 b.

9. Rahmon Sh. Zulfiqor ruh. – Toshkent: Anorbooks, 2022. – 512 b.
10. Раҳмон Ш. Гуллаётган тош. *Шеърлар*. – Тошкент: Ёш гвардия, 1985. – 64 б.
11. Раҳмон Ш. Сайланма. – Тошкент: Шарқ, 1997. – 384 б.

REFERENCES

1. Akhmatova, A. (2013) Anna Akhmatova (1889–1966). Electronic resource. Ziyo.uz. Available at: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/rus-she-riyati/anna-axmatova-1899-1966> (Accessed: 15 July 2026).
2. Darwish, M. (2023) Songs of My Little Homeland. Electronic resource. Khurshid Davron Library. Available at: <https://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/falastin-shoirlari-mahmud-darvish-jajji-vatanim-qoshiqlari.html> (Accessed: 15 July 2026).
3. Éluard, P. (2023) The Scales of Silence. Electronic resource. Khurshid Davron Library. Available at: <https://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/pol-elyuar-sukunat-tarozisi.html> (Accessed: 15 July 2026).
4. Eshonqul, N. (2022) Pablo Neruda and the Poet Who Loved Bukhara. Electronic resource. Khurshid Davron Library. Available at: <https://kh-davron.uz/yangiliklar/muborak-kin/nazar-eshonqul-pablo-neruda.html> (Accessed: 15 July 2026).
5. García Lorca, F. (1989) The Saddest Joy. Tashkent: Gafur Ghulam Publishing House of Literature and Art, 326 p.
6. Mileusnich, M. (2024) Lorca, the Generation of '27, and Romancero Gitano. El Cid Journal. Available at: <https://www.citadel.edu/elcid/2024/05/lorca-the-generation-of-27-and-romancero-gitano/> (Accessed: 15 July 2026).
7. Neruda, P. (2013) Pablo Neruda (1904–1973). Electronic resource. Ziyo.uz. Available at: <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/jahon-she-riyati/ispan-she-riyati/pablo-neruda-1904-1973> (Accessed: 15 July 2026).
8. Quronov, D. (2018) Fundamentals of Literary Theory. Tashkent: Akademnashr.
9. Rahmon, Sh. (1985) The Blooming Stone: Poems. Tashkent: Yosh Gvardiya.
10. Rahmon, Sh. (1997) Selected Works. Tashkent: Sharq.
11. Rahmon, Sh. (2022) The Spirit of Zulfiqar. Tashkent: Anorbooks.